

*Стрижак В. О., заступник начальника
Головного управління Національної поліції
України в м. Києві - начальник
кримінальної поліції*

**ОПЕРАТИВНЕ РОЗПІЗНАВАННЯ - ОСНОВА
ПОШУКОВОЇ ТА ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

У сучасних умовах, коли послідовно вирішуються завдання докорінної зміни концепції кримінальної юстиції, особливо важливе значення має реальне підвищення ефективності пошукової та профілактичної діяльності правоохоронних органів, суттєве місце в якій займає оперативне розпізнавання. Грамотне, вміле, засноване на законі застосування оперативними працівниками тактики виокремлення з оточуючого середовища осіб та фактів що становлять оперативний інтерес дозволить повніше виявляти,

перевіряти й оцінювати ознаки підготовки та вчинення злочинів; більш оперативно і цілеспрямовано втручатися в хід подій для того, щоб запобігати злочинам, що готуються і вчиняються; по «гарячих слідах» виявляти і затримувати злочинців; виявляти, вилучати і зберігати докази, що мають значення для досудового розслідування.

Оперативне розпізнавання як метод полягає у відокремленні особисто суб'єктом, з певного оточення чи середовища, за відповідними ознаками, що заздалегідь склалися в його уяві, об'єкта (осіб, подій, явищ, предметів, документів), що становить оперативний інтерес, сукупністю прийомів, притаманних іншим методам оперативно-розшукової діяльності з метою здійснення адекватних заходів для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

До елементів оперативного розпізнавання належать: *візуальний контакт, емоційний контакт, аналітична робота, мовний контакт.*

Візуальний контакт - це початкова, попередня фаза оперативного розпізнавання, коли оперативний працівник фіксує на об'єкті свій погляд. Візуальний контакт включає в себе виділення об'єкта за ознаками зовнішності та за комунікативними рухами. Практичний досвід застосування оперативного розпізнавання свідчить, що у ході виділення осіб за ознаками зовнішності оперативні працівники використовують наступні два способи:

- порівняння образу злочинця, що є в його пам'яті, із ознаками зовнішності осіб, серед яких він проводить пошукову роботу. Найчастіше порівняння проходить за анатомічними ознаками (зовнішній конституції людини, прикметах, що містяться в пам'яті оперативного працівника (на фотографіях, кіно-, відеоматеріалах, інших носіях інформації) та рухах тіла (манері поведження, ході тощо);

- виділення із загальної маси людей окремих об'єктів, які по певних ознаках (симптомах) можуть бути зараховані до категорії осіб, що викликають оперативний інтерес. У першу чергу, це особи, що мають: на тулубі, обличчі, руках порізи,

подряпини, синці, інші ознаки, що можуть вказувати на вчинення ними протиправного вчинку; мають на одязі сліди крові, бруду, інші ознаки вчинення злочину (наприклад, відірвані комірець, рукава, гудзики тощо); мають при собі предмети, вільне носіння яких заборонено, чи предмети викликають сумнів у їх приналежності до цієї особи; носять одяг, що явно не відповідає їхньому соціальному статусу чи зовсім їм не належить (наприклад, одяг явно завеликий чи замалий, увесь одяг старий, а окрема деталь - нова, коштовна тощо); щось старанно приховують від сторонніх очей за пазухою, в кишенях, великих сумках тощо, або речі, що вони несуть, мають ознаки зламу, пошкодження або мають предмети, які свідчать про їх заможність але відсутні легальні джерела доходів, що свідчать про їх законне походження тощо.

Розпізнання об'єкта по його комунікативних рухах здійснюється також методом порівняння (наприклад, певна частина злочинців перед вчиненням злочину вживає алкоголь чи наркотичні речовини, їх хода, міміка, жести при цьому суттєво змінюються).

Емоційний контакт визначається здатністю оперативного працівника вірно сприймати емоційний стан об'єкта оперативного розпізнавання. Практика застосування цього методу свідчить, що для осіб, схильних до злочинного поведіння, найбільш характерними є наступні емоційні стани: хвилювання, поганого настрою, гніву, або навпаки апатія, кволість.

Аналітична робота. На нашу думку, це розумові процеси дедуктивної діяльності оперативного працівника, під час яких в нього з'являється упевненість в тому, що об'єкт, який привернув його увагу, є особою, що викликає оперативний інтерес і по відношенню до якої необхідно застосовувати прийоми оперативного розпізнавання. В більшості випадків аналітична робота завершує процес розпізнання об'єкта. Але в окремих випадках, з метою впевнення у правильності висновків, що були зроблені, оперативний працівник використовує мовний контакт.

Мовний контакт оперативного працівника й об'єкта оперативного розпізнавання може відбуватися в двох випадках: односторонній мовний контакт і розмова. *Односторонній мовний контакт* - це слухова фіксація працівником оперативного підрозділу інтонації, настрою та смислової компоненти мови об'єкта (необхідно визначити, з ким розмовляє об'єкт, про що, фіксувати змістовну сторону діалогу тощо). При цьому виді мовного контакту оперативний працівник повинен звертати увагу на різновид мови, яку використовує об'єкт (наприклад, при розмові він вживає як загальноживану, так і ненормативну лексику (сленг), на певні територіальні особливості мовлення (наріччя, говірка тощо).

Розмова - це активне спілкування безпосередньо оперативного працівника й можливого об'єкта оперативного розпізнавання, що визначає обмін інформацією між суб'єктом та об'єктом пошуку. Оперативний працівник в залежності від ситуації, що склалася, може при розмові або приховувати свою належність до правоохоронних органів, або ні.

Розпізнавання об'єкта, про що вже говорилося, проходить за певними пошуковими ознаками. Ці пошукові ознаки неоднорідні, оскільки їх характеристика залежать у першу чергу від властивостей об'єктів розпізнавання. У залежності від характеристик, що мають значення для пошуку, ці ознаки можна умовно розділити на дві групи:

- ознаки, що дозволяють встановити групову приналежність об'єкта розпізнавання (*групові ознаки*). В основі розпізнавання в цих випадках лежать загальні ознаки поведінки, найбільш характерні для осіб, які викликають оперативний інтерес, а також ознаки, загальні для злочинів певної групи. Вони можуть вказувати лише на приналежність об'єкта, що вивчається, до категорії (групи) осіб чи подій, що виникли внаслідок поведінки конкретних осіб;

пошукові ознаки, по яких можна встановити тотожність осіб чи предметів (*індивідуальні ознаки*). В цьому випадку розпізнавання досягається порівнянням, співвідношенням уявного образу та реального об'єкта з життя. Для цього застосовують різноманітні прийоми, суттєвими з яких є: розпізнавання осіб, котрі розшуковуються по ознаках їх зовнішності, що записані зі слів потерпілих, очевидців та інших осіб; розпізнавання осіб, які розшуковуються по їх фотографічних картках; розпізнавання осіб, які вчинили злочин, за наявності в них речей і предметів, що мають яскраво виражені особисті ознаки (одяг, годинник, прикраси); розпізнавання викрадених речей тощо.